

ЖАНР ФЕНТЕЗИ: ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Глух В. Я.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 035 – Філологія*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

*Науковий керівник: **Воробйова О. П.***

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Розмитість рамок поняття жанру в сучасних студіях художнього тексту створює труднощі у визначенні жанрового статусу творів фентезі. Серед проблем, що обговорюються у цьому зв'язку, можна виокремити: 1) відсутність системного підходу до жанрово-родової класифікації художніх творів, змішування понять рід, вид і різновид стосовно терміну «жанр» [6, с. 168]; 2) відсутність загальноприйнятого критерію класифікації жанрів, замість якого найчастіше беруть до уваги змістові аспекти твору (наприклад, історичний роман), враховуючи особливості композиції чи віршування, а також літературно-історичні обставини написання твору [3, с. 364].

С. Барабаш вважає, що жанр вказує на традиційні, історично стійкі й типові аспекти твору, а головна задача жанру – розуміння художніх явищ, а не їхня класифікація [1, с. 43]. Водночас існує і протилежна думка. О. Теребус наголошує на слугуванні жанру саме класифікаційній меті, розглядаючи жанр як основну літературну форму твору [8, с. 136].

Якщо підсумувати різні погляди стосовно жанру, можна сказати, слідом за Н. Копистянською, що: 1) жанр – це набір спільних для групи творів ознак, які залишаються такими тривалий час, формуючи певне загальнотеоретичне уявлення про абстрактне явище; 2) жанр – це відображення історичних особливостей твору; 3) жанр – це поняття, що відбиває особливості певної національної літератури; 4) жанр – це сукупність виявів індивідуальної творчості письменника, наприклад, флорберівський роман [5, с. 32–33].

Іншими словами, жанру властива мінливість, активність, рухливість, оскільки значну роль у його формуванні відіграють особливості історичного чи літературно-художнього періоду, індивідуальний стиль автора та/або національна культура. Жанри взаємодіють між собою, що приводить до розмивання кордонів між ними, а письменники, виходячи за рамки жанру й порушуючи наявні канони, створюють нові його різновиди [1, с. 136]. Наголошуючи на здатності жанру до постійної видозміни О. Галич відмічає: «Жанр – це історично сформований тип художнього твору, який синтезує характерні особливості змісту та форми певного виду творів, має відносно сталу композиційну будову, яка постійно розвивається та збагачується» [2, с. 251].

Якщо говорити про витоки фентезі як жанру, то вони можуть бути відстежені ще у давніх міфах, легендах, сагах та сказаннях різних народів: кельтів, слов'ян, скандинавів та інших. Міфологія одне з головних джерел натхнення для творців фентезійного світу, адже саме з неї запозичується більшість типових фентезійних персонажів [7, с. 115].

Не дивлячись на давнє коріння, фентезі – це достатньо молодий жанр. Згідно з Ю. Ковалівим, термін «фентезі» виник в англомовній літературі у 20-30-ті роки ХХ ст., а сформувався як жанр лише у 60-ті роки. Поширеною є версія, що твором, який започаткував цей жанр є «Володар перстнів» Дж. Р. Р. Толкіна. Також існує версія, що засновником фентезі є Р. Говард, оскільки його твори вплинули на Дж. Р. Р. Толкіна [4, с. 530].

Фентезі нерідко називають жанровою формою роману, власне літературним жанром чи навіть художнім напрямом, завдяки його поширенню в кіно, музиці, живописі та інших сферах [9, с. 325].

Існує погляд, що фентезі – це жанровий різновид фантастики, особливостями якого є використання ірраціональних мотивів магії та чарів, лицарського епосу, які поєднані з реалістичною оповіддю. Типовим для таких творів є зображення віртуальних світів, схожих на середньовіччя. У фентезі зустрічаються елементи архаїчного міфу, чарівної казки, лицарського роману, героїчних пісень, окультно-містичної літератури та ін. [4, с. 530].

Серед типових рис фентезі, як правило, виділяють квестовість, героїчність, а також магічне та божественне начала [7, с. 115]. Ключовими фігурами у фентезійному світі стають хоробрі та відважні герої, які приймають виклики долі, борються зі злом та магічними істотами, вирушають на пошуки скарбів. Життя цих персонажів життя сповнене пригод та небезпек, а надзвичайна сила та здібності допомагають їм долати різноманітні перешкоди. Однією з особливостей фентезі є те, що світ у цьому жанрі свідомо тлумачиться як ірраціональний. Змішування реальності та вигадки, спірання на надприродні явища та чари, залучення фантастичних істот – все це є невід'ємними складниками таких творів, що сусідують з глибоким, хоча і прихованим, філософським змістом [10, с. 32].

Досліджуючи проблематику визначення фентезі як жанру, доходимо висновку, що відсутність чітких меж у жанру як літературного явища, поряд із відсутністю єдності щодо розуміння його статусу, може спричиняти труднощі у жанрових класифікаціях художніх творів. Хоча питання визначення фентезі як жанру є досі актуальним, цей жанр має особливі риси, які виокремлюють його серед інших жанрів як жанр, націлений на створення нових, унікальних світів. Водночас тенденція до поєднання у фентезі рис інших жанрів створює додаткові труднощі у його дослідженні.

Література:

1. Барабаш С. Поняття «жанр» як теоретична категорія та чинник художньої специфіки творчості М. Козоріса. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 08. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2019. № 11. С. 42–46. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24446> (дата звернення: 12.10.2022)

2. Галич О. Теорія літератури : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. 4-те вид. Київ : Либідь, 2008. 486 с.

3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Том 1. Київ : Акад., 2007. 608 с.

4. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Том 2. Київ : Акад., 2007. 624 с.

5. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 367 с.

6. Кушнірова Т. В. Жанр як структурована категорія сучасного літературознавства. *Наукові записки ХНПУ ім.Г.С.Сковороди*. 2010. Ч. 2, № 1 (61). С. 168–175. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/6974> (дата звернення: 12.10.2022).

7. Манахов О. І. Літературна традиція і жанр фентезі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. № 8 (2). С. 115–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_8\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_8(2)_31) (дата звернення: 12.10.2022).

8. Теребус О. Л. Трансформація жанрових форм у літературі й публіцистиці. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2011. № 13. С. 135–138.

9. Чернявська О. С. До питання класифікації жанру фентезі. *Літературознавчі студії*. 2015. № 1 (2). С. 323–331. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1(2)_38) (дата звернення: 11.10.2022).

10. Y. H. the peculiarities of poetonyms in the fantasy genre. *South archive (philological sciences)*. 2019. No. 77. P. 32–34. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2019-77-6> (date of access: 10.10.2022).